

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/okupacja-sowiecka/93518,Powstanie-PKWN.html>

Ze zbiorów Biblioteki Narodowej

ARTYKUŁ

Powstanie PKWN

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: BOŻENA WITOWICZ 22.07.2023

Lipiec 1944 r. przyniósł ze strony Sowietów kolejne kroki na rzecz uzurpacji władzy w Polsce. Do najważniejszych z nich należy niewątpliwie powołanie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Twór ten dał początek powojennej sowietyzacji Polski.

Od chwili, gdy sytuacja na froncie wschodnim II wojny światowej zaczęła się zmieniać – wojska niemieckie ponosiły coraz większe porażki i wycofywały się przed nacierającą na Zachód Armią Czerwoną, ta zaś przekroczyła granice RP z 1939 r. – zarówno w kręgach Rządu RP na Uchodźstwie, jak i wśród polskich komunistów w ZSRS, zdawano sobie sprawę, że ważą się powojenne losy Polski. W tle trwającej wojny toczyła się bowiem zacięta walka polityczna o przyszły kształt państwa, zarówno terytorialny, jak i ustrojowy.

Dotychczasowa agresywna polityka Stalina wobec Polski dawała podstawy do obaw, że wykorzysta on przekroczenie przez Armię Czerwoną granic RP do zainstalowania w Polsce podporządkowanego sobie rządu. I faktycznie, w ZSRS trwały takie przygotowania.

Teatr marionetek

18 lipca 1944 r. na spotkaniu w Moskwie przedstawiciele Związku Patriotów Polskich (ZPP; ruchu politycznego komunistów polskich w ZSRS utworzonego przez Wandę Wasilewską) i Krajowej Rady Narodowej (KRN; samozwańczego parlamentu utworzonego na bazie PPR, uznającego się za „faktyczną reprezentację polityczną narodu polskiego, upoważnioną do występowania w imieniu narodu i kierowania jego losami do czasu wyzwolenia Polski spod okupacji” pod przewodnictwem Bolesława Bieruta) zapadła decyzja o przekazaniu KRN przez ZPP swoich struktur organizacyjnych i utworzeniu Delegatury KRN dla Terenów Wyzwolonych.

Trzy dni później, 21 lipca 1944 r., także w Moskwie, Delegaturę przekształcono w Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) – uzurpatorski, sterowany z ZSRS rząd polskich komunistów, powstały w opozycji do legalnych: Rządu Polskiego na Uchodźstwie i Delegatury Rządu na Kraj. Nadana komitetowi nazwa sugerowała, że jest to organ samostanowienia Polaków, wyzwolenia narodu polskiego. Na czele PKWN stanął Edward Osóbka-Morawski, wiceprzewodniczącymi zostali Wanda Wasilewska i Andrzej Witos, resort obrony objął Michał Rola-Żymierski, a resort bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz.

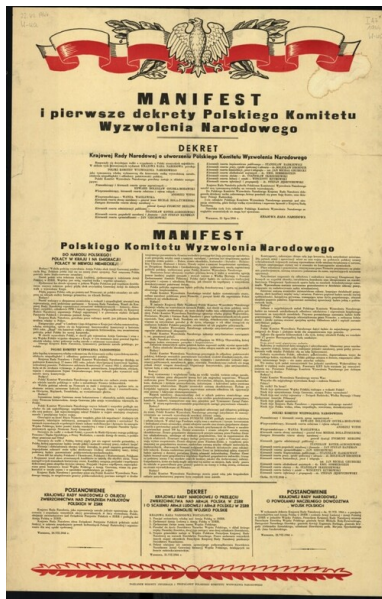

Skład Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Afisz Wydawnictwa Resortu Informacji i Propagandy PKWN z 1944 r. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej

22 lipca 1944 r. radio moskiewskie wraz z komunikatem o powstaniu PKWN ogłosiło „Manifest PKWN do narodu polskiego”. Wzywał on Polaków do współpracy z Armią Czerwoną

„(...) do walki o wolność Polski, o powrót do Matki-Ojczyzny starego polskiego Pomorza i Śląska Opolskiego, o Prusy Wschodnie, o szeroki dostęp do morza, o polskie słupy graniczne nad Odrą!”.

W świetle przyszłości Polski o wiele ważniejsze było jednak nie to, co manifest poruszał, a to, co pomijał.

**Manifest i pierwsze dekrety
Polskiego Komitetu Wyzwolenia
Narodowego. Afisz Wydawnictwa
Resortu Informacji i Propagandy
PKWN z 1944 r. Ze zbiorów
Biblioteki Narodowej**

Wydźwięk ogólny manifestu kierował uwagę ku zyskom terytorialnym, które miały zostać osiągnięte kosztem Niemiec, jednak nie było w nim ani słowa o restytucji wschodnich granic Polski w kształcie z traktatu ryskiego. Zwiastunem, że ich ostateczny zarys będzie inny, było to stwierdzenie manifestu:

„Granica wschodnia (...) powinna być uregulowana zgodnie z zasadą: ziemie polskie – Polsce, ziemie ukraińskie, białoruskie i litewskie – Radzieckiej Ukrainie, Białorusi i Litwie”.

Manifest dawał więc do zrozumienia, że nowe granice Polski będą ustalone na zasadzie etnicznej, a nie wcześniejszej przynależności państwowej; nie wspominał też o niepodległości Polski.

Już od samego początku działalności PKWN ujawniła się jego skrajnie antypolska, niepatriotyczna istota, tj. reprezentowania interesów Sowietów w Polsce i podporządkowania im podejmowanych decyzji. 26 lipca 1944 r. przedstawiciele PKWN podpisali z rządem sowieckim umowę, która oddawała decyzyjność w strefie działań

wojennych na terytorium Polski naczelnemu wodzowi wojsk sowieckich (Józefowi Stalinowi).

**Deklaracja rządu Związku
Sowieckiego po przekroczeniu
rzeki Bug przez Armię Czerwoną.
Z zasobu IPN**

Legalizacja rozbioru

27 lipca 1944 r. przedstawiciele PKWN podpisali w Moskwie tajne porozumienie, w którym ustalili wschodnią granicę RP na linii Curzona i rzekli się w imieniu Polski Kresów Wschodnich na rzecz ZSRS, który tym samym dokonał zaboru znacznej części przedwojennego terytorium RP. I choć nie były to ani akty negocjowane, ani też PKWN nie miał legitymacji do ich zawarcia, spowodowały doniosłe skutki międzynarodowe.

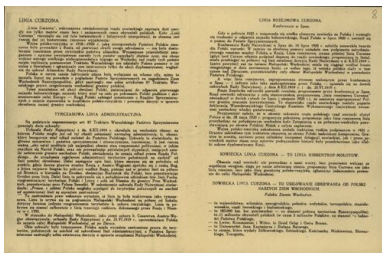
27 lipca 1944 r. przedstawiciele PKWN podpisali w Moskwie tajne porozumienie, w którym ustalili wschodnią granicę RP na linii Curzona i rzekli się w imieniu Polski Kresów Wschodnich na rzecz ZSRS, który tym samym dokonał zaboru znacznej części przedwojennego terytorium RP. I choć nie były to ani akty negocjowane, ani też PKWN nie miał legitymacji do ich zawarcia, spowodowały doniosłe skutki międzynarodowe.

Od 1 sierpnia 1944 r. siedzibą PKWN był Lublin, stąd potoczne określenie PKWN jako Komitetu Lubelskiego. Lublin był pierwszym dużym polskim miastem na zachód od linii Curzona, stanowił centrum polityczno-gospodarcze regionu i jako taki uformował się w przyszłość, z którego następowało dalsze rozszerzanie przez ZSRS swoich wpływów politycznych w Polsce w miarę posuwania się wojsk sowieckich na zachód. Na przełomie 1944 i 1945 roku PKWN ogłosił się Rządem Tymczasowym RP.

Legalizacji decyzji PKWN w myśl życzeń Stalina dokonano na konferencji jałtańskiej w lutym 1945 r., na której oficjalnie ustalono, że wschodnia granica Polski ma przebiegać wzdłuż linii Curzona. Utworzony na bazie Rządu Tymczasowego RP z włączeniem polskich środowisk politycznych z uchodźstwa Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej został uznany (do czasu wyborów) za jedyny legalny rząd Polski z jednoczesnym cofnięciem przez aliantów uznania dyplomatycznego dla Rządu RP w Londynie. Na konferencji poczdamskiej w czerwcu 1945 r. zatwierdzone zostały polskie granice zachodnie.

Okładka (ostatnia i pierwsza strona) polskiej ulotki wojennej *Linia Curzona to linia 3-go rozbioru*

Wnętrze polskiej ulotki wojennej *Linia Curzona to linia 3-go rozbioru*

PKWN w krótkim okresie swojego istnienia wydał szereg dekretów, które ukształtowały powojenny system polityczno-gospodarczy kraju. Wprowadzono nimi m.in. reformę rolną, odbierając właścicielom duże majątki ziemskie „bezzwłocznie, bez wynagrodzenia, w całości”, dokonano nacjonalizacji prywatnych lasów, ustalono obowiązkowe dostawy dla państwa zbóż, mięsa, mleka i innych płodów rolnych. W dekretach dokonano też delegalizacji „tajnych organizacji wojskowych” doprowadzając do represjonowania żołnierzy Armii Krajowej i innych formacji niepodległościowych działających w konspiracji, przeprowadzono reformę władz administracyjnych i sądowych. Na straży przestrzegania dekretów ustanowiono Resort Bezpieczeństwa Publicznego utworzony na wzór sowieckich organów bezpieczeństwa i początkowo obsadzony przez kadry NKWD. Powstające równolegle instytucje cenzury i państwowej propagandy miały zagłuszyć protesty na tle realizowanych dekretów.

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ